

ترانسپورت او ډولونه

پي

Ketabton.com

کال : 1399

ليکونکي : نامزد پوهنيار عثمان غني زابلی

پوهنتون: زابل ميرويس خان نيکه د لوړو زده کړو مؤسسه

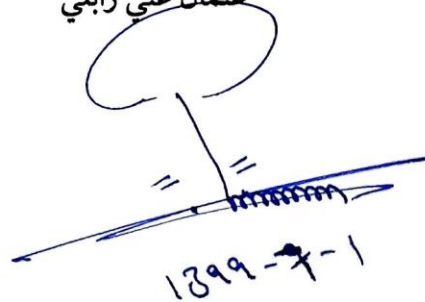
پوهنځی : اقتصاد

سريزه

انسان په ځمکه کې د الله ج له طرفه يو اشرف المخلوق او د الله ج له لوري خليفه دي ، انسان ته درناوي د انسانيت له اصولو څخه بولو ، خو دا اصول بيا د اسلام په مبارک دين کې تر ټولو غوره تشریح سوي دي ، انسان بايد د ژوند چاري په ډيره کاميابی سره سرته ورسوي ، يو مسلمان بايد په نړي کې د الله ج د فرمانبرداري درلودلو په وياړ بايد د نړي يو پرمختللي انسان وي ، که چيرته ټولنه وي نو يوه پرمختللي ټولنه بايد وياړ سي ، اقتصاد دانسان په ژ، ند کې يوه مهمه موضوع ده چې بايد اقتصادي فعاليتونه ترسره سي ، نو انسانان په پاشلي ډول په نړي کې شتون لري ، چې د خپل ضرورياتو درفع کولو لپاره توکو ته ضرورت لري ، د توکو د يوځای څخه بل ځای ته رسولو لپاره ترانسپورت ته ضرورت لري ، او ترانسپورت د اقتصاد په مخته وړلو کې مهم لړول لري ، په دي کتاب کې پر دي خبري کوو ، چې ترانسپورت په اقتصاد کې څومره مهم دي او همدارنگه دا به هم بيان کړو چې ترانسپورت په کومو طريقو سرته رسيري ، کومه ترانسپورتي وسيله د کوم کار سرته رسولو لپاره غوره ده ؟

په درنښت

عثمان غني زابلي

لومړی فصل

د حمل و نقل وسایل:

په پخوا وختونو کې د اموالو په انتقال کې زیات مشکلات موجود و. سوداګرو به په اوبنانو او اسونو او نورو حیواناتو باندې اجناس او اموال د یو ځای څخه بل ځای ته انتقالول. د بحري کبیتو او بادباني کبیتو څخه هم استفاده کوله. چې اکثره وخت به د باد لپاره انتظار وو. د حمل او نقل دغه وسایل نه یوازې دا چې ډیر ورو وو، بلکه غیری محفوظ هم وو. نو په همدې وجه اموال د یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ سره نسوای منتقل کېدلې. نو همدا وجه وه چې د نړۍ هیوادونو به یو د بل سره د قحطی او مصیبت په وخت کې هېڅ مرسته او کومک نسي. کولای. مګر د سانس او تکنالوژي په پرمختګ سره نه یوازې دا جناسو په تولید کې زیاتوالی راغلي، بلکه د تللو راتللو او حمل او نقل نوي نوي وسایل رامنځ ته شول. چې د حمل او نقل په ساحه کې لوي بدلون رامنځ ته سو. په اول وختونو کې به د څو سو میلو لپاره به په ورځو ورځو مزل کېدل. مګر اوس د حمل او نقل دومره ګړندی، وسیلي ایجاد شوي چې هم هغه فاصلي په ډیر کم وخت (څو ساعتو) کې طی کوي. چې همدغه د حمل او نقل وسیلو ټوله نړۍ د یو کلي په شکل سره وصل کړي. د حمل او نقل نوي وسایلو په وجه انسان ددې قابل سو. چې د حمل او نقل په مخکي ټول خنډونه له منځه یوسي. اوس د تولید کوونکو او مصرف کوونکو تر منځ فاصله له منځه تللي کوم اجناس چې دنړي په هر هیواد کې تولیدیږي هغه سیمو ته چې ضرورت ورته وي په اسانۍ سره لیږدول کیږي. د همدې لپاره موجوده دور کې د حمل او نقل وسایل د یو هیواد په صنعت، تجارت، او اقتصادي انکشاف او پرمختګ کې مهم رول اجرا کوي

د غوره ترانسپورت ځانګړتیاوي:

غوره ترانسپورت لاندې ځانګړتیاوي لري

- ۱- محفوظ: د حمل او نقل د وسایلو یوه ځانګړتیا دا ده چې اجناس او اموال د یو ځای څخه بل ځای ته په اسانۍ او چټکۍ سره رسول کیږي.
- ۲- مسترح: د حمل او نقل وسایلو دوهمه ځانګړتیه دا ده چې انسانان په آرام او مسترح ډول سره د یو ځای څخه بل ځای ته سفر کولای شي او په ستونزو کې کموالی راغلی.
- ۳- سرعت: د حمل او نقل وسایل نه یوازې دا چې محفوظ وي بلکه تیز رفتار (با سرعت) باید هم وي په موجوده وخت کې زیات اهمیت لري نو ددې لپاره ضروري ده چې د اموالو

او اجناسو د انتقال په تیزی او سرعت سره صورت ونیسي. چي دا د تجارت پراختیا لپاره ضروري دي.

۴- ارزان: د حمل او نقل وسایلو یو خاصیت دا دي چي باید ډیر ارزان وي چي مستهلکینو ته تولید شوي اموال او اجناس په کم قیمت سره ورسیري چي مستهلکینو ته د اجناسو په بیه کې یوه بله ځانگړنه بلل کیږي.

۵- هر وخت جاري وي: ښه حمل او نقل هغه دي چي هر وخت جاري وي او په هغه کې خنډونه نه وي، تر څو کارو بار پرمختگ وکړي. چي ددي ځانگړتیاوو څخه موخه متواتر او دوقفي څخه پرته حرکت دي چي په نني عصر کې په زیاته پیمانته تر سترگو کیږي.

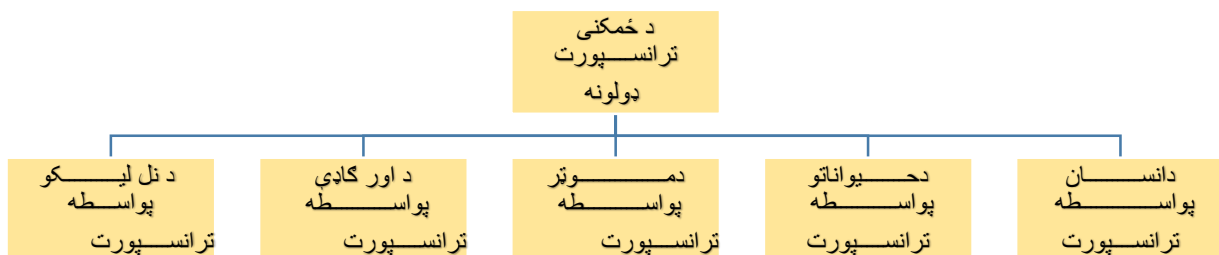
د ترانسپورت ډولونه:

(الف): د وچيي ترانسپورت

(ب): د اوبو (بحري) ترانسپورت

(ج): هوایي (فضایي) ترانسپورت

لمړي: د ځمکنی ترانسپورت ډولونه:

پورتني شکل د ځمکنی ترانسپورت هغه ډولونه دي چي د نړۍ په هيوادونو کې په زیاته کچه تر سترگو کېږي. او په ورځني ژوندانه کې انسانان د هغو څخه گټې اخلي. دغه ترانسپورت چه پورته ذکر شوي دي د انسانانو او توليدي اموالو په حمل او نقل کې پکار وړل کېږي. کېدای شي په ځينو وروسته پاتي هيوادونو کې د ځمکنی ترانسپورت ټول ډولونه موجود نه وي. لکه زموږ په گران هيواد افغانستان کې چې د اور گاډي ترانسپورت او نل لیکو پواسطه ترانسپورت شتون نه لري. مگر د نړۍ په پرمختللو هيوادونو کې دغه ترانسپورت ټول ډولونه تر سترگو کېږي او په ورځني ژوندانه کې ترې گټه اخستل کېږي.

((الف)) - انسان

هغه اشخاص چي اموال او اجناس د يو ځای څخه بل ځای ته انتقال وي هغه ته جوالی (قلي) وايي. په ابتدا کې جوالی د اجناسو او اموالو په انتقال کې بنيادي اهميت درلود. نن ورځ هم په نړۍ کې داسي هيوادونه شته چي د باربرداري کار جوالی کوي مثلاً په چين او جاپان کې ځيني داسي ځنگلونه شته چيرته چي د باربرداري يوازځيني ذريعه جوالی دی.

په بناړونو کې چيرته چي د حمل او نقل بي شماره وسائل موجود دي. مگر بيا هم په اورگاډي کې د اموالو او اجناسو د بارولو او بنکته کولو لپاره د انسانانو څخه کار اخستل کېږي. که چيري اموال او اجناس لږ وي او نږدې ځای ته انتقالول وي نو دهغه لپاره جوالی بهترينه وسيله ده ځکه چي په دې طريقه کې نه يوازي دا چي اموال زر رسيري بلکه مصرف پري هم کم راځي جوالی چي کوم اموال انتقال وي هغه د وزن له مخي هم دومره کم نه وي. په افغانستان کې يو عام مزدور تقريباً د (۱۰۰) کلو گرامو څخه تر (۱۵۰) کلو گرامه پوري وزن په اسانۍ سره پورته کولي سي.

کله چي سامان د جوالی پواسطه انتقاليري نو هغه ته يو کتاب ورکول کېږي چي په هغه کې

لاندې څو برخي لیکل شوي وي

۱- تاريخ

۲- د سامان تفصيل

۳- د وصول کونکي نوم

۴- د مزدور (جوالی) نوم

کله چي اموال مربوطه کس ته ورسيري نو هغه په دې کتاب کې امضاء کوي او بايد هير نکړو چي انسانان د حمل او نقل د ذريعي په ډول د انسانانو د پيدايښت سره جوخت رامنځته شوي. چي لا حيوانات د انسانانو پواسطه اهلي شوي نه و. او يا په هغه

وختونو کې چې ترانسپورتي لاري نه وي موجودي او ترانسپورتي نور وسائل موجود نه وو. رامنځته شوي پخپله انسانان د حمل او نقل ډيره بڼه وسيله گڼل كیده.

گټې

د انسان پواسطه د اموالو انتقال لاندې گټې لري .

۱- ددې قسم ترانسپورت لپاره هيڅ قسم لارو جوړولو ضرورت نشته .

۲- په هغه سيمو کې چې هلته د حمل او نقل بله وسيله نه وي ، نو هلته دا وسيله په اسانۍ سره کار کولې شي مثلاً په گڼ ځنگلو او غرنیو سيمو کې .

۳- په نږدې سيمو کې د لږو اموالو د انتقال لپاره دا بهترينه وسيله ده

۴- دا ډول ترانسپورت د ځني کورنيو د درآمد وسيله ده چې کورنۍ خپلې اړتياوي له همدغه لاري پوره کوي .

نيمگر تياوي

د انسان پواسطه د حمل او نقل په استعمال کې لاندې ستونزي لري

۱- د انساني ترانسپورت په واسطه د اموالو انتقال ډير بطني او سست وي او ډير زيات وخت په بر کې نيسي

۲- څرنگه چې انسان نشي- کولی چې زيات وزن لرونکي اجناس او اموال پورته کړي او د يو ځای څخه يې بل ځای ته انتقال کړي .

۳- ټول انسانان د دې کار لپاره جوگه ندي او کيداي شي د دغه عملي په تر سره کولو کې جسماني ناوړين رامنځ ته کړي .

((ب))- د حيواناتو په واسطه ترانسپورت :

د نړۍ په مختلفو هيوادونو کې د اموالو او اجناسو د انتقال لپاره د حيواناتو څخه هم کار اخستل کېږي په حمل او نقل کې د حيواناتو څخه په لاندې دوه طريقو استفاده کېږي

۱- په لمړۍ طريقه کې اموال او اجناس د حيواناتو په ملا باندي مستقیماً باريري او بيا مطلوب ځای ته رسول کېږي او په مختلفو وسايلو لکه پړي ، پاران او نورو شيانو تړل کېږي

۲- په دوهمه طريقه کې گاډۍ په حيواناتو پسې تړل کېږي او بيا اجناس او اموال په گاډۍ کې باريري . او په دې ډول تر څو سوو کلو گرامه وزن انتقالولی شي . او څو كيلو مترو پوري دغه انتقالات صورت مومي .

۳- د بار وړلو په دې طریقه کې هم د هېڅ قسم لارو جوړولو ته ضرورت نشته او یا سړک جوړولو ته اړتیاوي نه لیدل کېږي یوازي د پول نه شتون ځني وخت خنډونه رامنځ ته کوي .
۴- په غرنیو سیمو کې دا د انتقال ډیره بهترینه وسیله ده .لیکن په دې کې نیمگړتیا داده چې اموال په لږ مقدار کې انتقالیږي . او وخت هم پکې زیات مصرفیږي .

نیمگړتیا وي

- ۱- په لوړه پیمانه یا د ضرورت ډیر شیان په حیوانانو باندې نه شي انتقالیدای .
- ۲- ډیرې لیرې مصافي د حیواناتو پواسطه په لنډ وخت کې نه تر سره کېږي
- ۳- اموال په ټاکلي وخت نه رسیږي .
- ۴- لیري منطقو او ځایونو ته د انتقال په وخت کې د اموالو د خرابیدو ویره شته .
- ۵- حیوانات یوه اندازه خوراکي توکو ته اړتیا لري .

((ج)) - د موټر په واسطه ترانسپورت

دغه قسم ترانسپورت د مسافرو په لیردونه کې همدارنگه په لنډو او میانه فاصلو کې د مالونو په انتقال کې په کار وړل کېږي ددغه ترانسپورت د پرمختگ او ترقي راز دماشینونو صنعت او د نفتو را ایستل گڼل کېږي په (۱۹۸۴م) کال کې په سرمایه داري نړۍ کې (۳۰۰) میلیونه گړندي (تیزرفتاره) موټر او ۹۰میلونه بار وړنکي موټر موجود وو چې زیات شمیر ددغو موټرونو څخه په پرمختللو سرمایه دارو ملکونو کې موجودیت درلوده .

مخ پر ودې ملکونو کې موټري ترانسپورت نسبت پرمختللو ملکونو ته یو په لسمه کم وو په پرمختللو ملکونو کې د موټرو نو تعداد نسبت اشخاصو ته زیات دی چې هلته هر دوه نفرو څخه تر پنځو نفرو پورې یو موټر رسیږي

امامخ پرودي هیوادونو کې یو موټر د سلو څخه تر (۱۱۰۰) پوري نفرو پوري رسیږي مثلاً په هندستان کې هر (۷۶۰) کسانو ته یو موټر رسیږي .د شمال په لویه وچه کې د نورو ټولو هیوادونو څخه د امریکا متحده ایالات او کاناډا یوه نمونه داتمو بیلابیزيشن (دماشینونو خاوندان) شمیرل کیده .د امریکا په متحده ایالات کې زیات شمیر گړندي موټر چې (۱۱۸) میلیونه ته رسیږي . او باروړونکي موټرونه په کې (۲۳) میلیونه موجود وو او په جاپان کې دغه شمیره دگړندي موټرونو (۲۳) میلیونه او باروړونکو موټرونو په کې (۱۳) میلیونو ته رسیږي .چې د موټرونو د درلودو له مخي دوهم نمبر هیواد شمیرل کېږي .

د لویدیځي اروپا د هیوادونو څخه فرانسه ، فدرالي المان ، ایتالیا او انگلستان د ډیرو موټرونو درلودونکي دي . همدارنگه ځیني انکشافی هیوادونه (د ترقي په لورگام ایښودونکي

هيوادونه) هم يو زيات تعداد موټر لري د مثال په ډول كويت چي دنوي ترقۍ په لوريو هيواد شميرل كيږي چي هر پنځو كسانو ته يو گړنډى موټر رسيري ليكن ډير تعداد ددغو موټرونو خاوندان د نفتو سرمايه داران دي . دترانسپورتي موټرونو پرمختگ دموټرو زيات توليد د سركونو د جوړيدلو او د موټر و خدماتي سيستم (تيلو ټانكونو او د موټرو د جوړيدلو وركشاپونو) سره نه شيليدونكي پيوند لري .

د سركونو عمومي اوږدوالى په (۱۹۸۰م) كال كې (۱۹) ميلونه كيلو ميترو ته رسیده . په داسي حال كې چي د هغه اندازي دريمه برخه په شمالي امريكا او څلورمه برخه په غربي اروپا كې موجود دي د سركونو اوږدوالى په جنوبي امريكا كې تقريبا څلور برابره د شمالي امريكا څخه كم دي او په افريقا كې تقريبا څلور برابره د لويديځي اروپا څخه كم دي .

په دغه اندازه كې د لويو وچو تر منځ لاري ډير زيات رول لوبوي . چي د هغه څخه يوه لويه لاره د بحراطللس څخه تر بحر الكاهل پوري او بله لويه لار د لاتيني امريكا د صحرا څخه تيريږي او افريقا ته رسيري چي ډير زيات شهرت يي موندلي دي . د موټرو يوه لويه لاره چي د اروپا په لويه وچه كې چي شمال د جنوب سره وصلوي او هم بالتيك سواحل د جنوبي اروپا سره يو ځاى كوي د جوړيدو په درشل كې ده يوه نوي لاره چي (۶۴۰۰۰) كيلو ميتره اوږدوالى لري او د اسييا پنځلس هيوادونه سره يو ځاى كوي د جوړيدو پلان يي طرحه شوي دي .

په ډيرو زياتو پرمختللو هيوادونو كې موټري ترانسپورت د مالونو د حمل او نقل له مخي ډير اهميت لري د امريكا په متحده ايالاتو او جمهوري فدرالي المان كې (1/5) څخه تر (1/4) (حصي- پوري او په انگلستان كې (4/5) حصي- په اندازه د مالونو د ليږدوني كار ددغه ترانسپورت په واسطه تر سره كيږي . د موټرونو د تعداد محاسبه د في كيلو ميتر په حساب سره د سركونو د شبكي په اندازه زياتيري په انگلستان كې په دي وروستيو شل كلونو كې د موټرو تعداد يو په دوه شو اوس په هر يو كيلو متر كې تقريبا (۶۰) موټرو ته رسيري . د موټرو د ترانسپورت رول د هغه شيانو په ليږدونه كې چي واړه وي او يا هغه محصولات چي ژر خرابيږي او خپل خاصيت د لاسه وركوي ډير زيات دي د امريكا په متحده ايالاتو كې (4/5) برخي تازه ياد يخچال (9/10) برخي شير يخ (3/4) برخي راډيو گاني ، تلويزيونونه ، د عكاسي كمري او (4/5) برخه گنډل شوي جامي او قاليني د موټري ترانسپورت پواسطه انتقالوي او همدارنگه په انگلستان كې (9/10) برخي د مسافرينو د مالونو انتقال د موټري ترانسپورت پواسطه صورت نيسي . په پرمختللو هيوادونو كې د شخصي- موټرونو د تعداد په كچه كې زياتيدنه ددغه هيوادونو په لويو ښارونو كې د ښار د هوا د ككړيدو ، د ډيرو اوازونو او د پاركنگونو په زياتيدو سره په دغه هيوادونو كې زياتو مشكلاتو د رامنځته كيدو سبب وگرځيد دغي وضعي په هغه هيوادونو كې چي زيات موټر لري لكه امريكا متحده ايالات ، كاناډا ، لوگزامبورگ او جمهوري فدرالي المان باندي ډيره بده اغيزه وكړه . چي په نتيجه كې

یوه نوي پروسه د موټر جوړولو شروع او داسي موټرونه يي جوړ کړل چي انجن يي وړوکی ، بي لوگي او بي اوازه وو . ددي سره جوخت برقي موټرو سره هم دلچسپي زیاته شوه . لیکن د برقي موټرو تعداد دومره خاص د پام وړ نه وو ځکه چي په ټولنه نـړۍ کي صرف (۵۰۰۰۰) برقي موټرونه موجود وو . دموټر ترانسپورت چي د ترانسپورت یو ډول دی د انسانانو په انتقال او همدارنگه د زراعتي تولیداتو په انتقال او د تصدیود اموالو په انتقال کي ډیر اهم رول لري .

هغه هیوادونه چي بحري ترانسپورت یا اور گاډي ترانسپورت نه لري نو موټري ترانسپورت مارکیتونو ته په داخل او خارج کي یوازني وسیله گڼل کيږي . زمور په گران هیواد چي بحري ترانسپورت او اور گاډي ترانسپورت نه لري صادرات او واردات ئي تقریباً (۹۰%) فیصده د موټري ترانسپورت پواسطه تر سره کيږي .

د موټري ترانسپورت ځانگړتیاوې :

• د ترانسپورت دغه ډول د بشر په ژوندانه کي ستره لاسته راوړنه گڼل کيږي او د اقتصادي نقطوي نظره موټري ترانسپورت د ملي اقتصاد ټولو ستکورونو په ځانگړي ډول د صنعت او زراعت په سکتور کي د پام وړ بدلونونو سبب گرځيدلي .

• دغه ترانسپورت هم د مسافري او هم د باربري په برخه کي کارول کيږي

• د دغه ترانسپورت په وسیله اکثره واړه مالونه انتقالیږي او د دغه مالونو تر مطلوبو ځایونو پوري د رسیدلو ډیره ښه وسیله ده .

• تر ټولو په زړه پوري ځانگړتیا يي داده چي اوس مهال د نړي اکثره خلک دغه ترانسپورتي وسیلي ته لاس رسي لري او په کمه سر مایه هر سړی کولي شي چي یو موټر ولري . آن په ځینو پرمختللو هیوادونو کي د نفوسو په اندول موټر موجود دي .

• خو کله ناکله د موټرو د سون د موادو د نرخونو د جگوالی او یا د هغوی په وسیله د چاپیریال ککړوالی د دغه ډول ترانسپورت په اړه تشویشونه پیدا کوي چي له همدی امله بشر په دي لټه کي دي چي

دموترو لپاره د سون ارزانه او چاپيريال ته زيان نه منونكي ماده پيدا كړي .

• مسافر د يوه ځای څخه بل ځای ته او د يو ښار څخه بل ښار ته په اسانۍ او لږ مصرف د موټري ترانسپورت پواسطه تگ او راتگ كولاى شي .

• د موټري ترانسپورت اډي او تم ځايونه په هر ځای كې جوړيدى شي او د دريدو لپاره كم ځای نسي .

• په ښارونو ، بازارونو او جادو كې په اسانۍ سره د ځمكې په سر د سركونو د پاسه حرکت كولاى شي ، چي نور ترانسپورت دغه غښتلتيا نه لري .

د موټري ترانسپورت گټي

موټري ترانسپورت لاندې گټي لري .

داسي سيمي چي هلته د تللو راتللو بله وسيله نه وي . نو موټري ترانسپورت بهترينه وسيله چي په اسانۍ سره اموال سيمو ته رسولى شو كه چيري دموتري ترانسپورت موجود نه وو نو انسانان به د زياتو مشكلا تو سره مخامخ وو .

• د اور گاډي ترانسپورت او هوايي ترانسپورت په نسبت د موټر ترانسپورت كمې سرمايي ته ضرورت لري .

• د اموالو او اجناسو په انتقال كې د نورو ترانسپورتونو په مقايسه په موټري ترانسپورت باندې كم مصرف راځي .

• د موټري ترانسپورت بل خاصيت دا دى چي سوداگر د اموالو او اجناسو ذخيروي ته ضرورت نه لري . ځكه چي كله اموالو او

اجناسو ته ضرورت شي نو د فابريکي څخه يي راغواړي .

• د موټري ترانسپورت قيمت کم وي . نو هر سوداگر کولی شي چي د خپلو اموالو او اجناسو د انتقال لپاره موټر رانيسي . ليکن اورگاډي او هوايي جهاز اخستل ناممکن دي .

• سوداگر چي هر وخت وغواړي کولی شي چي خپل اموال او اجناس د يو ځای څخه بل ځای ته انتقال کړي ځکه چي ددي ترانسپورت لپاره د اورگاډي ترانسپورت په شان وخت ندی مقرر .

• د اورگاډي د پټلی په نسبت د سړک په جوړولو کم مصرف راځي

• د موټري ترانسپورت په واسطه اموال او اجناس مستيقاً خپل ځای ته رسول کيږي .
(د) - د اور گاډي ترانسپورت

دغه ترانسپورت د پټلی په واسطه حرکت کوي ، او د لومړي ځل لپاره په (۱۸۰۲) ميلادي کال د تمپچارټ لخوا ايجاد شو . له دي څخه مخکي د (۱۶) ميلادي پيړۍ په اوږدو کې په انگلستان کې د ډبرو سکارو په کانونو کې د کتار په شکل استفاده کيدله او دا کتار به د آسونو په واسطه کشيده . له دي پخوا په يونان او روم کې موجود و . نو ويلي شو چي اورگاډي لومړی ځل لپاره (۱۸۳۰م) کال په اوږدو کې ماجسترا ريواليول کې په کار پيل وکړ . او دغه مهال د اور گاډي سرعت په (۸۵) دقيقو کې (۱۲۴) کيلو متره واټن طی کاوه .

د لومړی ځل لپاره د هغه بار وړلو اندازه (۱۵۰) ټنو ته رسیده . او سل (۱۰۰) کاله وروسته دغه د بار اوچتولو اندازه (۵۰۰) ټنو ته ورسیده . او له دي څخه وروسته د اقتصادي انکشاف او تخنيکي پرمختگ په اساس په (۱۹) م پيړۍ کې د امريکا په متحده ايالاتو کې د اور گاډي يو نوی ماشين جوړ سو . چي ددغه ماشين وزن (۱۰۵) ټنو ته رسیده . او جگوالی يي (۴) متره و ، د بخار په ذريعه يي حرکت کولو چي دومره گټور او اقتصادي نه و ، خو د وخت په تيريدو سره يو بل نوی ماشين منځته راغی چي دغه ماشين د تيلو په واسطه حرکت کاوه ، همدغه مهال چي نوي اختراعات منځته راغلل تخنيک او تکنالوژي پرمختگ وکړ . او د بخار ماشين له منځه ولاړ . د هغه ماشين ځای د تيلو ماشين ته پاتي شو . څه موده وروسته د عصري پرمختگ په اساس يو برقي ماشين منځ ته راغی چي د تيلو ځای يي ونيوه . اوس په زياتو پر مختللو هيوادونو کې برقي اورگاډي کار کوي او ددغي اورگاډي ښه والی نورو د تيلو او بخار اورگاډو ته زيات دي .

برقي ماشين نظر ډيزلي ماشين ته (۲،۵) ځله کم لگښت کوي . او بل ښه والی يي دادي چي ډير کم وزن لري او دغه اور گاډي په هغه لارو حرکت کولای شي چي

هلتہ د اوبو موجودیت ہم کم وي. دغه برقي ماشين نظر پخوانيو ته ډير تيز دي او همدارنگه دغه ماشين په اوسنيو شرايطو کې د زيات اهميت لرونکي دي او چاپيريال له چټلۍ څخه پاک ساتي. ددغه ماشين لرونکي اور گاډو څخه په هغو لارو کې استفاده کيږي چې په بريښنا سمبال وي.

او دغه سمبالي لاري په اروپا او متحده ايالاتو کې دي مگر ځني داسي هيوادونه شته چې د حمل او نقل له دغو وسايلو څخه بي برخي دي. هغه هيوادونه عبارت د دريمي نړۍ له هيوادونو څخه دي. لکه اسيا (جنوبي او شرقي اسيا) او همدارنگه د افريقا لويه وچه. څرنگه چې په افغانستان کې د اور گاډي پټلۍ هم موجوده ده چې له حيراتانو پيل او تر مزار شريف رسيږي چې د انقلا ب څخه دمخه (د روسانو د راتگ څخه دمخه) گټه اخيستل کيده. په اوسنيو ترانسپورتونو کې د اور گاډي ترانسپورت زيات ارزښت لري. د اور گاډي ترانسپورت د چلولو لپاره د اوسپني له پټلۍ گټه اخستل کيږي او هغه سيمي چې هوارې وي په هغه کې د اور گاډي پټلۍ کم لگښت غواړي خو په هغوسيمو کې چې غرونه لري دا پټلۍ زيات لگښت غواړي. اوستونزي هم لري په کومو سيمو کې چې د ځمکو سطحه هواره وي په هغو کې د اور گاډي اهميت ډير زيات دي او د سوداگريزو مالونو د انتقال لپاره ښه وسيله ده چې اموال او اجناس خپل ځای ته په کم لگښت او په اسانۍ سره رسوي. اور گاډي يو ماشين يا انجن لري چې دي انجن پسي زيات بسونه تړل کيږي او د يو ماشين يا انجن په واسطه

کشول کيڙي . او په دې ډول په ډير کم لگښت په زياته پيمانه خلک او تجاراتي اموال د يوه ځای څخه بل ځای ته انتقالوي .

د اور گاډي ترانسپورت ځانگړتياوي

- ۱- د زيات وزنه مـالـونـو د انتقال لپاره ښه وسيله ده
- ۲- د مالونو او توکو په انتقال کې ټاکلي کرایه لري .
- ۳- د سفر پر مهال چي کوم مالونو ته تاوان رسيږي . ذمه واري يي د اورگاډي د ترانسپورت په غـاړه ده
- ۴- ډير ليرو ليرو سيمو ته د انتقال ښه وسيله ده
- ۵- د اورگاډي په جوړولو کې ډيري پانگي اچوني ته ضرورت دي .
- ۶- د حمل او نقل دغي وسيلي څخه يوازي هغه خلک گټه کوي چي هلته د اورگاډي پټلی موجوده وي .
- ۷- دغه وسيله په هر موسم کې د گټي وړ ده .
- ۸- په ځانگړو لارو او پټليو حرکت کوي چي ترافیک ئي مزاحم کيدا ئ نشي .
- ۹- مسافرين په اور گاډي کې د ويده کيدو په مهال د چپرکتونو څخه گټه اخستلي شي .

د اور گاډي ترانسپورت گټي

- ۱- کرایه کې بچت : که چيري مالونه د حمل او نقل په دغه وسيله انتقال شي نو په کرایه کم لگښت راځي ځکه چي د ډيرو ډبولپاره يواځي يوانجنون استعماليري .
- ۲- دايوه ساتندويه وسيله ده : بله گټه يي داده چي د پيښوامکان په کې ډير دی او که چيري حادثه واقع شي نو مال بيا هم تر ډيره حده محفوظ ساتل کيږي .
- ۳- د اعتماد وړ وسيله ده: د اورگاډي ترانسپورت د مالونو د انتقال لپاره د اعتماد وړ وسيله ده . ځکه چي په لار کې د خرابيدو خطر ډير کم دي .

۴- په پراخوالی کې اسانتیاوي: یوه بله گټه یې دا ده چې که چیرې یو شی په ډیر زیات مقدار سره له یو ځای څخه بل ځای ته انتقالیږي. نو د اور

گاډي له انجن سره زیاتي ډبي تړل کيږي. چي په نورو وسايلو کې دغه پراخوالی نشته.

۵- ټاکلی وخت او ټاکلی کرایه: د حمل او نقل دغه وسیله په خپل وخت باندې حرکت کوي او ټاکلی کرایه لري سوداګرو ته معلومات کيږي چي په څومره وخت او څومره کرایه نوموړي مال ته رسيږي.

د اور گاډي ترانسپورت نیمګړتیاوي

د اور گاډي ترانسپورت لاندې نیمګړتیاوي لري

۱- په لښکته کې زیاتوالی: د اور گاډي سټیشن ته د مال وړل او راوړل دموټرو او نورو وسايلو په واسطه کيږي. چي زیات لګښت ته ضرورت لري کوم چي د حمل او نقل وسايلو کې زیاتوالی منځته راوړي.

۲- کوچنۍ سيمي ددې اسانتیاوو څخه بي برخي دي. ځکه چي د اور گاډي پټلی ټولو لویو بناونو پوري تړلي دي ځکه هر کلي او باندي ته دپټلی غزول امکان نلري

۳- د مال د ناوخته رسیدو امکان: په ځینو وختونو کې د مال د ناوخته رسیدو امکان زیات وي ځکه چي اورگاډی زیاتي ډبي لري. چي د خرابیدو په صورت کې مال ناوخته رسيږي. او یا د بل اورگاډي سره د کراس کیدو په صورت کې ناوخته کيږي.

۴- زیاته سرمایه: د اورگاډي په جوړولو او د پټلی غزولو کې زیاتي سرمایي ته ضرورت لیدل کيږي. او پرمختیایي هیوادونه نشي— کولای چي دغه ساحه سرمایه گزاری کړي.

۵- د مال د خرابیدو ویره: کله چي مالونه په اورگاډي کې اچول کيږي او یا ورڅخه بیرته راکوزيږي نو کارگران په دغه وخت کې اختیاط نه کوي نو د نازکو مالونو د خرابیدو سبب ګرځي.

د موټر ترانسپورت او اورگاډي ترانسپورت تر منځ توپيرونه

گڼه	توپير	دموټر ترانسپورت	اورگاډي ترانسپورت
۱	سړک جوړول	لا ريو ، بسونه ، باربري ، لپاره نه يوازي دا چي په امکان سره جوړيږي بلکې لگښت هم ورباندې کم راځي	د اورگاډي د پټلۍ جوړول ډير ستونزمن کار دي او لگښت پري هم زيات راځي په غرنیو او شگلنوسيمو کې غځول ناممکن دي
۲	ټاکل شوی وخت	د موټرو ترانسپورت لپاره وخت نه دی ټاکل شوي.	داورگاډي درسيدو او روانيدو لپاره وخت ټاکل شوی دي
۳	د توکو څرنگوالی	هغه توکي چي ثابت نه وي لکه میوي ، ترکاري ، او داسي نور وړلو لپاره دموټر ترانسپورت ښه وسيله ده.	دثابتو شيانو د وړولو لپاره اورگاډي ترانسپورت ښه وسيله ده.
۴	واتن (فاصله)	د لږ مال او کمي فاصلي د ليردولو لپاره د موټر ترانسپورت گټور دي	د لري واتن او زيات وزن د انتقال لپاره د اورگاډي ترانسپورت مناسبه وسيله ده

۵	په مسـتقيم ډول حرکت	په تـرک او ويگن کې مال په مسـتقيم ډول باريري او خپل منزل ته رسيري.	په اورگاډي کې مال اول په ستیشن کې بنکته کيري او بيا په موټرو او لاريو کې خپل منزل ته رسيري.
۶	کرایه	د موټرو کرایه مقرر نه وي. بلکي د وخت په تعین سره ټاکل کيري.	د اورگاډي ترانسپورت کرایه مقرر وي. او سوداگر ته معلومه وي چي څومره لگښت ورباندي راځي.
۷	د نقصان ذمه واري	د سفر پر مهال د موټر څښتن د مال د نقصان ذمه وار نه وي.	په اورگاډي کې د مال نقصان د مسول شخص په غاړه وي.

((ه)) - د نل لیکو پذیریه ترانسپورت

نل لیکي هم د ترانسپورت یو مهم جز تشکیلوي چي ددي په ذریعه سره د انرژي قواوې (نفت، تیل، او گاز) د یو ځای څخه بل ځای ته د خرڅولولو لپاره او یا هم هغو ځایونو ته چي نوموړي قوه په مصرف رسيري انتقاليري .

لکه څرنګه چي اکثره د انرژي د قوي داستخراج منابع او څښ ځایونه، تصفیه خاني یو د بل څخه په لري فاصله کې موقعیت لري نو د همدې نل لیکو پواسطه د استخراج منابع لومړی له تصفیه خانو سره وصل او وروسته له دي چي لازمي مراحل د پروسس پري اجرا شي. هغو ځایونو ښارونو او کارخانو ته چي نوموړي انرژي پکي کارول کيري انتقاليري. نل لیکي نه یوازي داچي په داخل د ملک کې د انرژي دانتقال یوه بهتره اقتصادي او محفوظه وسیله ده. بلکي د ملکونو تر منځ د انرژي د تجارت په برخه کې هم مهم او اساسي رول لوبوي. زموږ گران هیواد افغانستان کې هم ددي ډول ترانسپورت نمونه وجود لري چي دهغه په ذریعه د شبرغان طبعي گاز د مزارشريف ښار دکود و برق فابريکي ته انتقالوي. په ابتدا کې کله چي د شبرغان د طبعي گازو منبع د شوروي اتحاد لخوا د دولت په موافقه کشف او استخراج ته آماده شول. نو د نوموړو گازو زیاته برخه په ډیر ټیټ قیمت سره شوروي اتحاد ته صادريدل پداسي حال کې چي شوروي اتحاد په خپله د طبعي گاز وسیع او پراخه منابع لرلي او نورو

ملکونو ته به يي په لوړ قیمت سره صادرول. بلاخره د سياسي تحولاتو په نتیجه کې د نوموړو گاز پایپ لائن قطع او په شورې اتحاد باندي گاز بند شول.

د نل لیکو گټي

◀ نل لیکي تر ډیره حده د نفتو او گازو د انتقال لپاره استعمالیږي. خو اوس مهال د دغو نل لیکو په وسیله ډول ډول مواد په مختلفو طریقو انتقالیږي.

◀ د انتقال ډیره محفوظه او ارزانه لاره او د چاپیریال پاک ساتلو له پلوه مناسبه لار گڼل کیږي.

◀ نل لیکي د حمل او نقل د اعتماد وړ وسیله ده او یوازینی وسیله ده چې د موسمي حالاتو څخه نه متاثره کیږي.

◀ نل لیکي د حمل او نقل تیزه (باسرعته) وسیله ده او په دې سره مایع اجناس او گاز په اسانۍ سره د یو ځای څخه بل ځای ته انتقالیدای شي.

◀ نل لیکي په اسانۍ سره غځیدلی شي او ددې لپاره د هیڅ قسم لارو او سرکونو جوړولو ضرورت نشته.

دوهم فصل

د حمل او نقل وسایلو انتخاب

لکه څرنګه چې پوهیږو د بار او وړني وسیلي بیلابیل ډولونه لري. او له هغوی څخه یي هر یو ځانګړي ښیګڼي لري. نو په دې اساس د حمل او نقل د وسایلو انتخابول او هغه خبرې چې مخکي یادي شوي باید په ذهن کې وي چې ځیني یي په لاندې ډول دي.

۱- کرایه: کله چې یو سوداګر له یو ځای څخه بل ځای ته مال وړي نو لومړی فکر کوي چې مال د کومې ذریعې په واسطه انتقال کړي. نو سوداګر باید هغه وسیله انتخاب کړي چې کم لګښت ولري. نه دا چې داسې وسیله غوره کړي چې زیات لګښت پري راشي. په دې خاطر چې نه یوازي دا چې زیات لګښت پري راځي بلکې ګټه یي هم کمیري.

۲- رفتار: له یو ځای څخه بل ځای ته د مال انتقال کي رفتار هم په نظر کې نیول کیږي د کومو شیانو چې د لمنځه تلو امکان زیات وي باید په سرعت سره انتقال شي. او له تیز رفتار

وسيلو څخه گټه واخستل شي که څه هم لگښت پري زيات راځي. او هغه شيان چي ثابت وي نو بايد کم مصرفه او سستو و سيلو په ذريعه نقل شي

۳- د مال ساتنه : داموالو د ليردولو په وخت کې د مال حفاظت او ساتنه هم په نظر کې ونيول شي ځکه که چيري په لار کې مال يا توکو ته کوم نقصان ورسيري نو سوداگر د زيات تاوان سره مخامخ کيږي. نوله همدې کبله سوداگر بايد داسي وسيله غوره کړي چي د مال ساتنه يې وشي .

۴- په وخت رسيدل : سوداگر بايد د خپلو مالونو د وړني لپاره داسي وسيله غوره کړي چي هغه وغواړي مال د رسيدو ځای ته په خپل ټاکلي وخت ورسوي. او په لاره کې ځنډ نه شي .

د کاروبار د پرمختگ لپاره د ځمکنی ترانسپورت اهميت

د يو هيواد په وده کې ځمکنی ترانسپورت زيات اهميت لري په هغه هيوادونو کې چي د حمل او نقل وسيلي يې تيزرفتاره وي په هغه اندازه له اقتصادي او سياسي پلوه مخکي تللي وي . خام مواد کارخانو ته او توليد شوي شيان مستهلکينو ته په خپل وخت رسوي . لاندي ټکي د کاروبار په اهميت کې زيات رول لري .

♥ انکشاف (وده) : که ديو هيواد انکشاف کرني يا صنعت پوري تړلی وي . نو د مالونو په انتقال کې ترانسپورت زيات اهميت لري .

♥ په تقاضا (غوښتنه) کې زياتوالی : څومره چي توليد شو مالونو ته د مستهلکينو زياتو تقاضا وي په هغه اندازه نوموړو سيمو او بازارونو ته د توکو رسول اړين دي چي ترانسپورت په دې ساحه کې زيات اهميت لري .

♥ د خامو موادو رسول : دا چي خام مواد توليدي کارخانو ته رسول ضروري دي ، که چيري له مور سره تيز رفتارو وسيلي موجودي نه وي نو مور په اسانۍ سره خام مواد کارخانو ، او توليد شوي توکي مستهلکينو ته نه شو رسولي .

♥ د توليد شويو شيانو انتقال : د بار او وړني دغه وسيلي په سوداگري کې ځانگړي اهميت لري . که داخلي سوداگري وي او که بين المللي سوداگري وي نو له همدې وجهي له يو ځای څخه بل ځای ته د مال انتقال په اسانۍ سره صورت مومي

د طبعي زيرمو څخه گټه : د بار وړني د وسايلو په موجوديت کې مور د طبعي زيرمو څخه ښه گټه اخستلاي شو او په اسانۍ سره يې توليدي دستگاؤ ته رسولاى شو .

په توليد کې زياتوالی : ځمکنی ترانسپورت د وړلو او راوړلو ښه وسيله ده . هغه سيمي چي ځيني اموال او اجناس په کې په کم مقدار پيدا کيږي او يا نه پيدا کيږي نو د ځمکنی

ترانسپورت په وسیله کولي شو چي د ضرورت وړ اموال او اجناس نوموړي سيمو ته انتقال کړو.

د کار زمينه: د سوداگري په وده کې د کار او وړني وسیله ډیره مهمه ده د اموالو وړل او راوړل د يوي سيمي څخه بلي سيمي ، بازارونو او په دغه ساحه کې د وگړو استخدام د حمل او نقل په ذریعه کيږي .

د مزدورانو د کار ځای ته انتقال: په هغه سيمو کې چي د مزدورانو کار غوښتنه زیاته وي نو د ترانسپورت د وسیلو په ذریعه مزدوران انتقالیږي .

د اموالو د قیمتونو ټیټوالی: د اموالو د قیمتونو په ټیټوالي کې ترانسپورت ډیر مهم رول لوبوي . د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله اموال په کم لگښت سره بازارونو ته په اسانۍ سره انتقالیږي .

د في نفر په عاید کې زیاتوالی: د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله د یو هیواد په تولید کې زیاتوالی راځي چي د سړي سر په عاید کې هم زیاتوالی راځي په نرخونو کې ثبات: د تیز رفتار ترانسپورت په وسیله په تولیدي پروسه کې او دغوښتنې په زیاتوالي سره د اموالو په نرخونو کې ثبات رامنځ ته کيږي .

♥ استخدام: د استخدام په برخه کې ارزښت لري ځکه یو شمیر زیات کسان په ترانسپورت کې په خدماتو بوخت وي او د ډیرو خلکو لپاره ئي د کار زمينه برابره کړیده .

د ځمکني ترانسپورت اهمیت په ملي اقتصاد کې

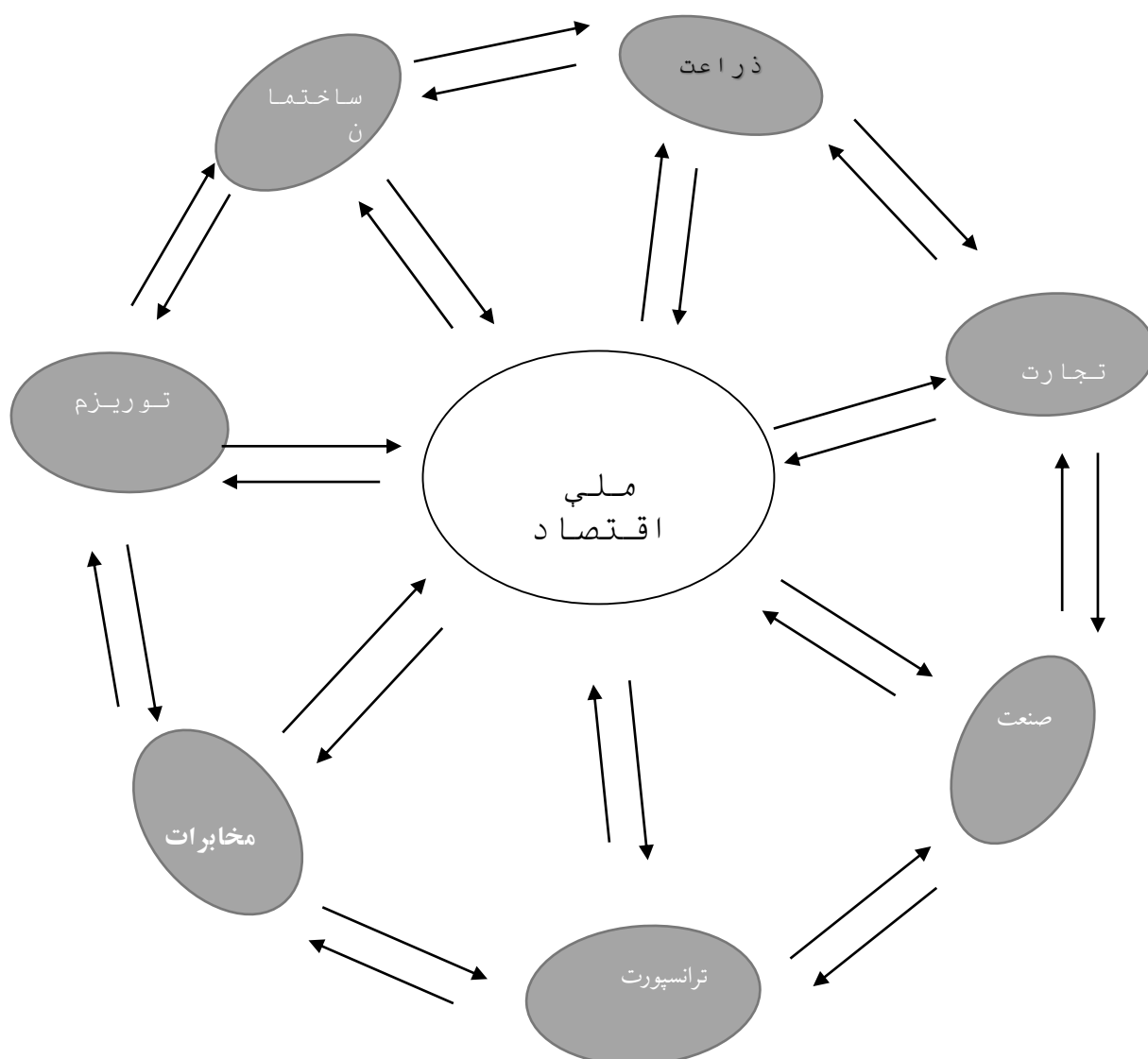
څرنگه چي انسان یو اجتماعي حیوان (Social Animal) دي او هڅکله خپل ضرورتونه پخپله په انفرادي ډول نشي- پوره کولای . نو ددي اړتیا پیدا کيږي تر څو د نورو انسانانو سره اړیکي پیدا کړي . نو د همدغه ضرورت له امله د بشر-اړیکي نه یوازي د بشر- سره بلکي په طبیعت کې د ټولو موجودو منابعو او امکاناتو سره اړيني بریښي .

د کانیاتو طبیعي جوړښت په خپله ددي تقاضا کوي چي انسانانو د خپلو اړتیاوو د رفع کولو لپاره له یوي سيمي څخه بلي سيمي ته په حرکت او د اجناسو په انتقالو لاس پوري کړي . ځکه بشر- د خپلو ضرورتونو د پوره کولو په خاطر د ځان لپاره د اړینو (تولیدشو) اجناسو د لاسته راوړلو په لټه کې وي چي د تولید لپاره ضروري تولیدي عوامل په طبیعت کې په پراگنده ډول پراته دي . او ددي عواملو سره یو ځای کولو لپاره یو لږ هلو ځلو ته ضرورت دی چي په دي لږ کې انسان مجبور دی تر څو له یوي منطقي څخه بلي منطقي ته په حرکت کې شي .

څرنگه چي په ملي اقتصاد کې د مملکت په سطحه اقتصادي مسایل په عمومي ډول څیړل کيږي او د بنسټیز هدف په ډول د هیواد په کچه د عوایدو د زیاتوالي او د خلکو د ژوندانه د سطحې د لوړوالي هڅه کيږي . نو ددي هدف د ترلاسه کولو لپاره د ملي اقتصاد د هستي په

چاپیره مختلف سکتورونه فعالیت کوي د ملي اقتصاد په کچه تل کوبښښ کيږي چي تر و سه و سه په ملک کې موجود وسايل او طبعي او غير طبعي منابع د کار وسايل او معدنيات په کار واچول شي او له هغو څخه په اعظمي ډول د اقتصاد د قوانينو مطابق گټه واخستل شي .

مناقشات د ملي اقتصاد يو عمده برخه جوړه وي او د ملي اقتصاد د نورو سکتورونو سره نښه په نښه اړيکي لري چي دغه اړيکي په لاندې شکل کې ښودل کيږي .

د پورتنی شکل له مخي معلو میړي چي ترانسپورت د ملي اقتصاد یو مهم سکتور دی. او ملي اقتصاد کې ډیر اهمیت لري ترانسپورت د یو هیواد په انکشاف او پرمختګ کې مهم رول لري چي دنورو سکتورونو تر څنګ باید دغه سکتور ته هم پاملرنه وشي خصوصاً د ځمکنی ترانسپورت په برخه کې ځکه چي دغه ترانسپورت د یو هیواد په پرمختګ کې مهم رول لوبوي. او سرمایه هم کمه غواړي .

پایلي یا ((نتیجه گیری)):

۱- ددی موضوع څخه مور په ځانګړي ډول داسي نتیجه لاسته راوړو چي ټول هغه مالونه او توکي چي په تولیدي پروسه کې تولیدیږي په خپل ټاکلي وخت او ټاکلي کرایي سره د مستهلکینو مخ ته وړاندې کیږي . نو په دې کې ځمکنی ترانسپورت خاص اهمیت لري

۲- لکه څرنګه چي مخکي یاد شول چي ځمکنی ترانسپورت د حمل او نقل نورو وسایلو ته ارزانه او کم لګښته وي نو سوداګر د خپلي ګټي د لاسته راوړني په خاطر دغه وسیله غوره کوي . تر څو خپل لګښتونه راکم کړي . او په زیاته اندازه ګټه تر لاسه کړي .

۳- د ساتني له مخي د مالونو او توکیو په انتقال کې د مال ساتل یو اساسي شرط دی . چي د حمل او نقل دغه وسیله د ساتني یوه مناسبه منبع ګڼل شوي .

۴- له دي موضوع څخه داسي نتیجه اخستل کیږي چي د حمل او نقل دغه وسیله د زیاتو مصارفو او لګښتونو غوښتونکي دي ډیر

وروسته پاتې هیوادونه نشي. کولای چي په دغه ساحه کې پانگه اچونه وکړي ځکه چي زیات لگښت غواړي .

وړاندیزونه :

(الف) : زموږ گران هیواد افغانستان کې باید د ځمکنی ترانسپورت لپاره مجهزي لاري وغځول شي . ترڅو خلک وکولای شي چي د حمل او نقل د دغو وسیلو څخه خپل ضرورتونه پوره کړي .

(ب) : څرنګه چي ځمکنی ترانسپورت په اقتصادي وده کې مهم رول لري نو د دولت څخه هيله کوو چي دغه اقتصادي انکشاف څخه زموږ هیواد هم برخمن شي .

(ج) : د نوي تکنالوژي د پرمختګ په اساس باید داسي ځمکنی ترانسپورت رامنځ ته شي چي د وګړو ، مالونو او توکیو د لا زموږ لرونکي وي

(د) : دولتي او خصوصي سکتورونه باید دي ته وهڅول شي چي په افغانستان کې په دغه سکتور کې پانگه اچونه وکړي
(ه) : وړاندیز دا دي چي افغانستان په وچه کې راګیر هیواد دی نو د تجارت د پرمختګ لپاره باید ددي ترانسپورت څخه ګټه واخستل شي او په پراخه توګه سرکونه او دریل پتلی جوړي شي .

له لوستلو څخه مو مننه کوو ،

د هیواد د یو زابلي بچي په حیث می دا علمي تحفه قبوله کړی !

د زابل د میرویس خان نیکه د لوړو زده کړو مؤسسې استاد

مأخذونه

(کامبیز) غلام دستگیر
(عمر) بشیر احمد
(زرمتمی) محمدنبی
جغرافیه اقتصادی کشورهای
سرمایه داری و روبه انکشاف
(پوهنتون کابل)

♥ (خادم) حسین
اوصول تجارت ۲۰۰۶م

♥ (پوهاند تنیوال) ظریف افغانستان صنعتی جغرافیه ۱۳۳۵هـ ش

♥ (پوهنیار صمیم) سید داؤد لیکچرنوټ ۱۳۸۵هـ ش

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**